

Lerend naar een Duurzaam Brabant

Provinciaal AmbitieStatement 2004 -2007

Provincie Noord-Brabant

Lerend naar een duurzaam Brabant

Ambitiestatement 2004 – 2007 van de Provincie Noord-Brabant

Inhoud

1.	**Inleiding**	**5**
2.	**De kern van het landelijke programma**	**7**
2.1	Van marge naar mainstream	7
2.2	Sociale leerprocessen	7
2.3	Duurzame ontwikkeling	7
3.	**Waar kiezen wij in het Brabantse voor?**	**9**
3.1	Met stevige Brabantse partners uit de drie kapitalen (het proces)	9
3.2	Op welke thema's wil Brabant inzetten	11
4.	**De Brabantse uitwerking van de drie pijlers**	**13**
4.1	Ambities lerende samenleving	13
4.2	Ambities lerende organisatie	14
4.3	Ambities lerende individuen	14
4.4	Kleinere projecten blijven belangrijk	15
5.	**De rol van kennis en kennismanagement**	**17**
6.	***Meetbaarheid van resultaten***	**19**
7.	**De organisatie van het programma 'Naar een duurzaam Brabant'**	**21**
7.1	Projecteisen	21
7.2	Indienen projectvoorstellen, getrapte methodiek	23
8.	**Financiën**	**25**
Bijlage 1		**27**
Bijlage 2		**29**

1. Inleiding

Voor u ligt het Provinciaal Ambitie Statement (PAS) 2004 - 2007 'Lerend naar een duurzaam Brabant' van de Provincie Noord-Brabant. Dit PAS is de provinciale vertaling van het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling[1]. In dit PAS staan de ambities van de Provincie Noord-Brabant op het gebied van Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO) voor de komende jaren. Deze ambities zijn gebaseerd op de doelstelling van het landelijke programma om bij maatschappelijke actoren effectieve leerprocessen op gang te brengen die gericht zijn op een meer duurzame afweging.

Het vierjarig interbestuurlijke programma Leren voor Duurzaamheid is in 2003 afgesloten. Dit was een vervolg op eerdere Natuur- en Milieueducatie (NME) programma's. De Brabantse vertaling van dat programma 'Leren voor een Duurzame Samenleving' (LVDS) liep daarmee ook op zijn eind. Een korte terugblik op dat programma leert ons dat in het kader van dit vierjarige programma nieuwe coalities gesmeed zijn die samenwerking en dialoog tussen verschillende partijen tot stand hebben gebracht. Er is door die dialoog een inhoudelijke verdieping gekomen rond de thema's duurzaamheid en leren. Er is de afgelopen vier jaar in Brabant binnen het programma LVDS meer aandacht gekomen voor onderwerpen als welzijn, ontwikkelingssamenwerking, economie en de onderlinge relaties.

Dit PAS 2004 – 2007 'Lerend naar een duurzaam Brabant' is als volgt opgebouwd:
Hoofdstuk 2 beschrijft de kern van het landelijke programma. In hoofdstuk 3 wordt de Brabantse context beschreven. In hoofdstuk 4 staan de ambities van het Brabantse programma. Hoofdstuk 5 gaat over het belang van kennis en kennismanagement. Hoofdstuk 6 gaat over de meetbaarheid van de resultaten. In hoofdstuk 7 wordt de organisatie besproken en tenslotte in hoofdstuk 8 de financiën.

1 Leren voor Duurzame Ontwikkeling is een programma van de ministeries van LNV, VROM, Buza/OS, OC&W, V&W en EZ en het IPO en de UvW.

2. De kern van het landelijke programma

Op dit moment handelen wij niet duurzaam. De gevolgen, zoals hardnekkige milieuproblemen, zijn evident. Zo ook de noodzaak en urgentie om in te zetten op een permanente verandering. Wij mensen zijn verantwoordelijk, door de keuzes die wij maken of gemaakt hebben, voor de daaruit voortkomende milieuproblemen. Bij het keuzeproces ligt een aangrijpingspunt voor een oplossing. Duurzame ontwikkeling moet vanzelfsprekend worden in het dagelijks handelen van mensen, zowel in de werksituatie bij overheid, maatschappelijke organisaties en bedrijven als bij consumentkeuzes in de privé-sfeer. Dit doen wij niet automatisch en het leren dit te doen is een essentieel element in de veranderingsprocessen. Het doel van het programma is dan ook om bij maatschappelijke actoren effectieve leerprocessen op gang te brengen die gericht zijn op een meer duurzame afweging.

2.1 Van marge naar mainstream

De ondertitel van het Programma LvDO is 'van marge naar mainstream'. In het kader van het vorige programma zijn voornamelijk 'marge'-projecten uitgevoerd. Daarmee wordt bedoeld dat in de projecten uit het vorige programma weliswaar verschillende aspecten van duurzame ontwikkeling centraal stonden, maar de projecten zelf aansluiting misten met de staande maatschappelijke praktijk (zie figuur 1 paragraaf 3.1); ze bleven in de 'marge'. De strategie van het nieuwe programma is dat leerprocessen worden toegevoegd aan bestaande initiatieven, programma's en besluitvormingstrajecten. 'Mainstream', zogezegd. Activiteiten die dus niet op zich zelf staan, maar altijd in een breder verband zijn opgenomen. Op allerlei gebieden kunnen mainstream besluitvormingsprocessen benoemd worden. Een aantal kenmerken van deze processen zijn dat er veel partijen mee te maken hebben en dat een complexe besluitvorming nodig is. Het zijn brede, voor dat moment belangrijke, besluitvormingstrajecten die volgen op maatschappelijke ontwikkelingen en dilemma's als vergrijzing, integratie, ruimtelijke ontwikkeling, mobiliteit en werkloosheid. Het gaat dus niet alleen om bestuurlijke en ambtelijke besluitvorming, maar ook om grote maatschappelijke initiatieven en keuzes. Bij wijze van spreken de thema's waar de (lokale) kranten vol mee staan. Mainstream kan echter per schaalniveau verschillen. Wat voor een klein dorp mainstream is hoeft dat voor een stad niet te zijn.

2.2 Sociale leerprocessen

Bij het maken van keuzes in een breder perspectief is interactie tussen diverse betrokkenen belangrijk. Het afwegen van belangen wordt sterker als meerdere partijen aan het proces deelnemen. Leren is geen kwestie van 'beleren' maar van een gezamenlijk leerproces. Dit worden sociale leerprocessen genoemd. Om deze 'sociale leerprocessen' draait het in dit programma.

2.3 Duurzame ontwikkeling

Van een duurzame ontwikkeling is sprake als er een bewuste afweging plaatsvindt tussen ecologische, sociaal-culturele en economische dimensies. Zodanig dat één of meerdere van de dimensies toeneemt zonder dat het ten koste gaat van één van de drie. Bovendien moet bij de afweging rekening gehouden worden met de afwenteling in ruimte (mondiale dimensie) en tijd (huidige en toekomstige generaties).
Duurzame ontwikkeling is een opgave voor ieder van ons afzonderlijk en voor de maatschappij als geheel. Het vraagt dan ook om een pro-actieve betrokkenheid van actoren. Een zesde dimensie is daarom participatie.

Binnen het nieuwe programma LvDO worden drie schaalniveaus onderscheiden waarbinnen mensen leren. Elk niveau vraagt om een andere benadering. Het programma is daarom verdeeld in drie pijlers:

- 'lerende individuen' met een focus op het onderwijssysteem
- 'lerende organisaties' met een focus op overheden
- 'lerende samenleving' met een focus op complexe besluitvormingsprocessen

Het gaat om projecten waarin besluitvormingsprocessen centraal staan en waarbij meerdere belangen tegen elkaar afgewogen dienen te worden. Maar het gaat ook om projecten waarvan de resultaten opschaalbaar en concreet meetbaar zijn. Projecten waarvan wij leren.

3. Waar kiezen wij in het Brabantse voor?

Brabant hecht aan het streven naar duurzame ontwikkeling zoals in het huidige bestuursakkoord is vastgelegd. Daarnaast heeft de Provincie ook de ambitie om effectief en efficiënt met menskracht en middelen om te gaan. Omdat leren in Brabant essentieel gevonden wordt en tevens onderdeel uitmaakt van andere Brabantse duurzaamheidprogramma's, vindt er afstemming plaats. Het programma LvDO gaat in Brabant daarom integraal onderdeel uitmaken van het koepelprogramma 'Naar een Duurzaam Brabant' en heet 'Lerend naar een duurzaam Brabant'.

Bij het provinciale streven naar duurzame ontwikkeling wordt gehecht aan betrokkenheid en draagvlak uit de samenleving. Hiertoe wordt een Comité van Aanbeveling en Advies in het leven geroepen. Dit Comité zal de duurzaamheidagenda voor Brabant opstellen met daarin de strategie en de prioriteiten voor de komende jaren. In wisselende samenstelling zal door de leden afkomstig uit het bedrijfsleven, non-gouvernementele organisaties (ngo's), kennisinstellingen en overheden, over thema's van de nog op te stellen Duurzaamheidagenda gedebatteerd en geadviseerd worden. De thema's op deze agenda zullen ook leidend zijn voor 'Lerend naar een duurzaam Brabant'. Naast het Comité functioneert er binnen de provinciale organisatie een ambtelijke programma-eenheid. Zij organiseert de vertaling van de strategie naar projectvoorstellen (naar inhoud, proces en uitvoering). De programma-eenheid hanteert een actieprogramma waarin de activiteiten langs vier sporen zijn uitgewerkt:

Spoor 1. *Meer draagvlak en betrokkenheid*: hoe zorgen we ervoor dat ons beleid en activiteiten in Brabant gericht op duurzaamheid leiden tot (meer) draagvlak en betrokkenheid van een grotere groep Brabanders?

Spoor 2. *Duidelijker focus en profiel*: hoe zorgen we ervoor dat de Provincie zich daadwerkelijk kan profileren als duurzaamheidprovincie.

Spoor 3. *Inhoudelijke samenhang*: hoe zorgen we intern voor de balans tussen economie, ecologie en sociaal-culturele aspecten in onze beleidscyclussen.

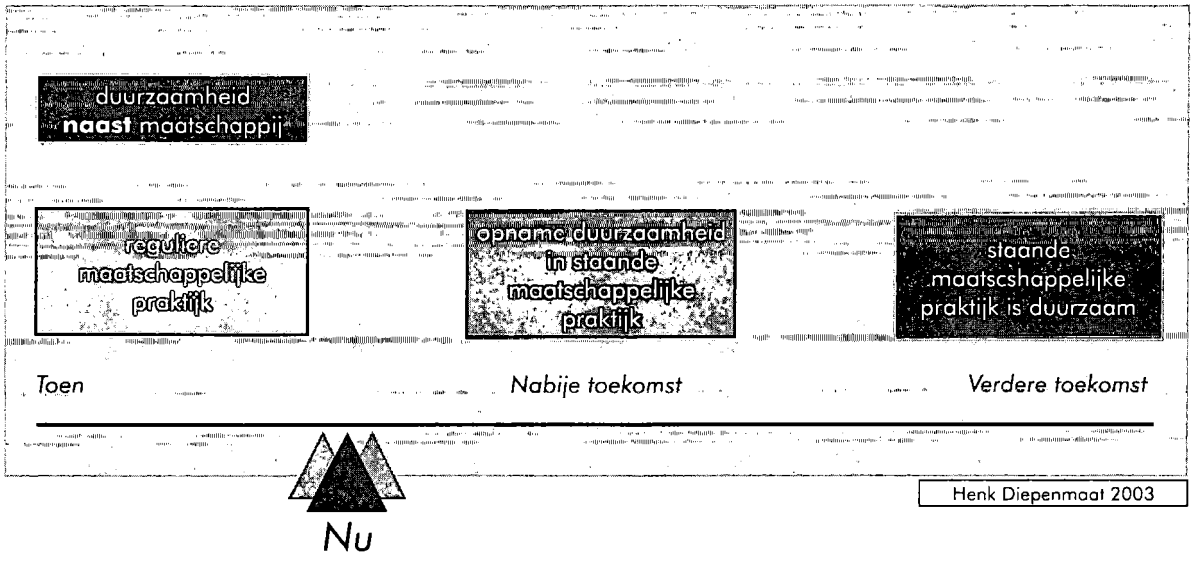
Spoor 4. *Bundeling van initiatieven/programma's*: de diverse al bestaande en nieuwe programma's vragen om een bundeling zodat meer samenhang ontstaat.

Bij deze activiteiten horen ook sociale leerprocessen. Deze maken integraal onderdeel uit van het programma LvDO.

3.1 Met stevige Brabantse partners uit de drie kapitalen (het proces)

Figuur 1[2] schetst langs een tijdslijn verschillende fasen van duurzaamheid. Tot op heden (*Toen* in de figuur) bevindt duurzaamheid zich nog te vaak in een separate wereld naast de reguliere maatschappelijke praktijk. Een wereld van experimenten, gedachten, rapporten, haalbaarheidsstudies en verkenningen. Deze zullen relevant blijven, maar de ambitie is opties van duurzaam handelen meer en meer te verankeren in de reguliere maatschappelijke praktijk *(nabije toekomst)*. In het begin nog als concurrent van en naast minder duurzame opties. *In de verdere toekomst* is de ambitie dat de staande maatschappelijke praktijk duurzaam is.

2 De figuren zijn afkomstig uit het actieprogramma 'Naar een Duurzaam Brabant' 2004.

Duurzaamheid: van separate activiteit (*Toen*), via volwaardig alternatief (*Nabije toekomst*), naar de 'maatschappelijke norm' (*Verdere toekomst*)

Figuur 1: gewenste ontwikkeling in duurzaamheid

De geschetste ontwikkeling is al aarzelend gaande. A-label wasmachines staan al naast D-typen in Brabantse witgoedzaken, FSC-hout staat naast ander hout, Max Havelaar koffie staat tussen de andere merken. Maar ook een recent experiment als de "Duurzame Driehoek"[3] van 11 Brabantse gemeenten en de Provincie is een duidelijke aanzet tot integratie van duurzame ontwikkeling in de staande Brabantse maatschappij.
Duurzaamheid moet uit de duurzaamheidniche en in de maatschappij.

Kapitalen

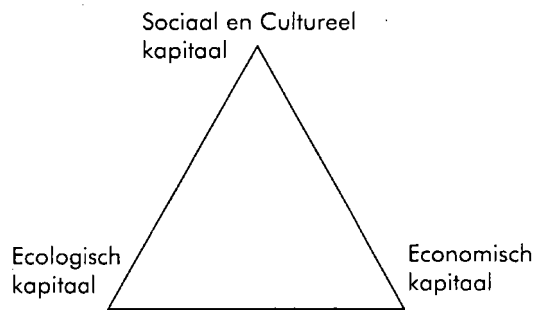
Volgens Telos vereist het realiseren van duurzaamheid het simultaan recht doen aan drie kapitalen: het economische, het ecologische en het sociaal-culturele kapitaal (zie onderstaande figuur met een toelichting van Telos). Traditioneel worden problemen en activiteiten binnen de kaders van slechts één van de drie kapitalen aangepakt. Duurzaamheid vereist integratie van kapitalen.

Partijen

Omdat verschillende kapitalen door verschillende maatschappelijke partijen beheerd en benut worden, vereist dit ook het betrekken en verbinden van diverse partijen (nieuwe coalities).
Kapitalen en partijen blijken vaak twee zijden van dezelfde munt.

Tijd

Richten we ons op de korte, middellange en/of de lange termijn? Zijn we bezig met lange termijnverkenningen of ook met directe maatschappelijke handelingsperspectieven?

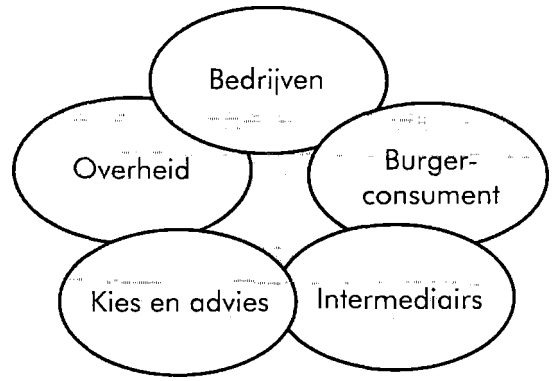

Figuur 2: duurzaamheid vergt integratie van meerdere kapitalen

3 Elf Brabantse gemeenten en de Provincie hebben in november 2003 een intentieverklaring ondertekend met de ambitie: a. door vasthouden en bundelen van bestaand duurzaamheidbeleid, b. door samenwerking binnen en tussen de gemeenten, provincie en derden en c. door een praktische uitwerking hiervan -daadwerkelijk een sprong te maken naar een duurzame ontwikkeling van het gebied.

Telos
Telos is het Brabants Centrum voor Duurzaamheidvraagstukken.
Het is een samenwerkingsorgaan van de Provincie, TU Eindhoven, Universiteit van Tilburg en PON (advies- en onderzoeksinstituut ter bevordering van het maatschappelijk welzijn).
Telos onderscheidt bij duurzame ontwikkeling drie kapitalen: Ecologisch, Sociaal Cultureel en Economisch

Duurzaamheid verdraagt zich slecht met zo'n restrictieve vraagstelling. We zijn gehouden op alle tijdschalen te denken en werken.

Figuur 3: duurzaamheid vereist het betrekken en verbinden van diverse partijen

Eerdergenoemde dimensies *kapitalen, partijen* en *tijd* staan niet los van elkaar. Het gaat steeds om een combinatie van tijdschalen, betrokken actoren en betrokken kapitalen. Neem het onderwerp Duurzaam Wonen (een brede thematische insteek). Prettig en verantwoord wonen in een plezierige wijk heeft een hoge prioriteit bij de Brabantse burgers. Daaraan kun je werken op de korte termijn (spaarlampen) op de middellange termijn (sociale cohesie bevorderen in wijken) en op de langere termijn (een integraal op de burger-consument gericht CO_2-reductiebeleid inzake wonen). Het onderwerp betreft alle drie de kapitalen. Veel actoren zijn betrokken: primair de burger-consument als bewoner en daarnaast vele overheden en het bedrijfsleven (van woninginrichting tot de bouwsector).

3.2 Op welke thema's wil Brabant inzetten

Zoals eerder in hoofdstuk 3 al is beschreven zal het Comité van Aanbeveling en Advies de Duurzaamheidagenda voor Brabant opstellen. Deze zal ook richtinggevend zijn voor de te financieren projecten van 'Lerend naar een Duurzaam Brabant'. Bouwstenen voor de agenda zijn de door Telos uitgereikte rode kaarten[4] bij de tweede Duurzaamheidbalans en het door Telos geschreven essay 'De opgave van Brabant'[5]. Hierin zijn de volgende thema's benoemd:

- *Energie*
  Duurzame oplossingen betekenen een belangrijke stap voorwaarts maar zijn moeilijk te realiseren.
- *Het MKB*
  De economie blijkt de sterkste drijfveer om te veranderen, het MKB is belangrijk voor economische groei en innovatie. Brabant heeft relatief veel middelgrote bedrijven die producten maken.
- *De vervagende grens tussen stad en platteland*
  Steeds meer mensen wonen en werken in stedelijke regio's. Het zijn vooral de ouderen die

4 Met het vierjaarlijks uitbrengen van de Duurzaamheidbalans van Brabant geeft Telos onder andere aan welke voorraden verzwakt zijn sinds de vorige balans. Dit worden de rode kaarten genoemd.

5 'De opgave van Brabant' is een in opdracht van de Provincie door Telos geschreven essay. Het formuleert de duurzaamheiddilemma's in Brabant voor de provinciale duurzaamheid-bijeenkomst 'Door bundelen meer kracht op 17 juni 2004, als eerste aanzet voor de op te stellen Duurzaamheidagenda.

achterblijven op het platteland. In de steden ontstaat sociale ongelijkheid, culturele conflicten en politieke fragmentatie.

- *Vergrijzing*
  Brabant is een van de sterkst vergrijzende provincies en de jeugd vertrekt. De dorpen lopen leeg, de 65-plussers dreigen alleen achter te blijven of geïsoleerd te raken.
- *Duurzaam bouwen*
  Woningbouwcorporaties beheren een groot maatschappelijk kapitaal. Zij hebben veel invloed op de ruimtelijke inrichting. Levensloopbestendige bouw is nog een ondergeschoven kindje.
- *Bereikbaarheid en mobiliteit*
  Goede bereikbaarheid is belangrijk uit economisch en uit sociaal oogpunt. Opvallend weinig mensen laten de auto staan. De oplossing zit voor een deel in de fysieke inrichting van de samenleving.
- *Duurzame consumptie*
  Consumptie van producten die niet duurzaam zijn, tast het ecologisch kapitaal flink aan. Toch heeft dit thema geen politieke prioriteit vanwege het economische belang. Duurzaamheid dient verankerd te worden in het denken van de consument.
- *Onderwijs en innovatie*
  Bewustwording van studenten is een begin van duurzame ontwikkeling. Jongeren zijn de veranderaars bij uitstek. Wat zij nu leren of van waarde achten dragen zij de rest van hun leven uit.

4. De Brabantse uitwerking van de drie pijlers

De ambities beschreven in dit ambitiestatement zijn via een stakeholder-benadering tot stand gekomen. Ze zijn gebaseerd op gesprekken van de voor het PAS verantwoordelijke medewerkers bij de Provincie en op drie (in- en externe) werksessies met verschillende stakeholders (zie bijlage 1 voor de betrokken deelnemers).

De ambities zijn geformuleerd voor de vierjarige uitvoeringsperiode van het PAS en onderverdeeld naar de drie eerder genoemde pijlers:

- 'Lerende individuen' met een focus op het onderwijssysteem
- 'Lerende organisaties' met een focus op overheden
- 'Lerende samenleving' met een focus op complexe besluitvormingsprocessen

Gestart zal worden met de beschrijving van de ambities op de lerende samenleving in paragraaf 4.1.
De Provincie heeft ten aanzien van deze pijler een duidelijke regierol. De ambitie geformuleerd op de lerende organisatie hangt nauw samen met de ambities van de vorige en wordt beschreven in paragraaf 4.2. In paragraaf 4.3 wordt tot slot de ambitie op de lerende individuen beschreven.

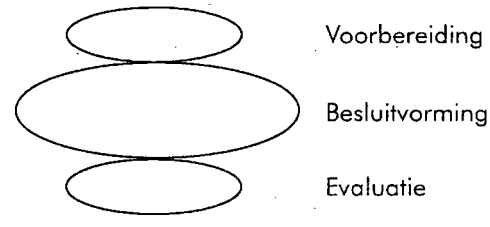
4.1 Ambities lerende samenleving

De pijler de lerende samenleving heeft een focus op de eerdergenoemde complexe besluitvormingsprocessen. Met betrekking tot deze processen heeft de Provincie de volgende ambities geformuleerd:

> In een toenemend aantal besluitvormingsprocessen vinden duurzame afwegingen plaats. Als eerste richten wij ons hierbij op overheidsgerelateerde besluitvormingstrajecten van de bij dit PAS betrokken partners. In de tweede instantie zullen wij ons ook richten op andere factoren.

De thema's van de projecten dienen aan te sluiten bij de thema's zoals geformuleerd in de eerder genoemde Duurzaamheidagenda. Hierbij kan gedacht worden aan actuele besluitvormingsprocessen in relatie met één of meerdere van deze thema's zoals de Reconstructie van het landelijk gebied, Sociaal Streekplan, Moerdijkse Hoek, Uitwerkingen Streekplan, Task-force Wonen-Zorg-Welzijn of het Provinciaal Milieubeleidsplan.

Besluitvormingsprocessen:
Wij zien het programma als een zoekproces. Hoe kun je meedoen in besluitvormingsprocessen of hoe organiseren we dat initiatiefnemers meer actoren betrekken en duurzame afwegingen maken? De uitdaging van het programma is om leerprocessen in te brengen in deze processen. De manier waarop is daarbij afhankelijk van de fase waarin het proces zich bevindt alsmede de positie van de initiërende actor(en). Vanuit onze regierol zullen we initiatieven hiertoe stimuleren en faciliteren.

Figuur 4: drie fases binnen besluitvormingsprocessen.

Hulpmiddelen hierbij zijn:

- Het ontwikkelen van instrumenten en methoden
- Trainingen op het gebied van afwegingsmethodieken (besloten en open) en Masterclasses
- Het toetsen en evalueren van resultaten

4.2 Ambities lerende organisatie

Deze pijler richt zich op de eigen provinciale organisatie. Leerprocessen zullen een onderdeel zijn van alle activiteiten uit het actieprogramma 'Naar een Duurzaam Brabant'. Deze leerprocessen vormen een onderdeel van het programma 'Lerend naar een duurzaam Brabant'.
De provincie Noord-Brabant heeft de projectleiding over het IPO-Alders project 'Sturing op duurzame plattelandsontwikkeling'. Dit programma heeft als doel leren navigeren naar duurzame plattelandsontwikkeling. Gezien de overeenkomst met LvDO zal bij de verdere uitwerking van beide programma's nauw worden samengewerkt.
De ambitie van de Provincie voor deze pijler is:

> Aan het eind van de programmaperiode worden bij de besluiten van Gedeputeerde Staten de duurzaamheidconsequenties meegenomen. Provinciale beleidsmedewerkers hebben de hiervoor benodigde kennis en instrumenten en kunnen deze toepassen.

Activiteiten waaraan gedacht wordt:

- Cursussen voor de medewerkers
- Instellen van een kennispunt
- Samen met Telos opstellen van een afwegingskader
- Organiseren van thematische dialoogbijeenkomsten

Voor de uitvoering van deze activiteiten zullen wij een beroep doen op het budget voor pijler 2.

4.3 Ambities lerende individuen

Deze pijler is gericht op de lerende individuen en heeft de focus liggen op het formele onderwijs. De regierol van deze pijler ligt bij het Rijk. Ook voor deze pijler geldt van 'marge naar

Efteling

De uitbreidingsplannen van de Efteling met een bungalowpark heeft voor kritiek gezorgd vanuit met name de milieuhoek. Compensatie van het bosgebied dat moet wijken voor de bungalows is niet voldoende om het meer dan 100 jaar oude bos terug te krijgen. Ook de vondst van een dassenburcht heeft weer voor nieuwe opschudding gezorgd. Een maatschappelijk dilemma, waar veel aandacht voor is. Een kwestie waar een duurzame afweging inzicht kan bieden in de consequenties van de keuzes die gemaakt kunnen worden. Ook door participatie van verschillende partijen kunnen inzichten naast de in eerste instantie economische afweging worden gelegd.

Wijkvernieuwing

De stad Eindhoven heeft samen met een wooncorporatie een aantal wijken aangewezen als plangebieden voor wijkvernieuwing. De slechte fysieke toestand van de woningen en de mogelijk opkomende sociale problemen in de wijken zijn de belangrijkste redenen om te bekijken hoe deze wijken het beste vernieuwd kunnen worden. De gemeente heeft hiervoor uitgebreid onderzoek op fysiek, sociaal, cultuurhistorisch en statistisch vlak laten uitvoeren. Met name ook de participatie van de bewoners bij deze voortrajecten en in de planfase zal zorgen voor de meest duurzame oplossing. Ondanks, of is het dankzij?, de gevoeligheid van de kwestie zijn de onderzoeken met succes afgerond.

mainstream'. Dat houdt in dat duurzame ontwikkeling onderdeel wordt van curricula en dus in de eindtermen van het onderwijs wordt opgenomen. De Provincie richt zich in het kader van dit PAS op het Brabantse beroeps- en wetenschappelijk onderwijs (mbo, hbo en wo). Eén van de uitkomsten van het in Brabant gehouden duurzaamheiddebat op 17 juni 2004 was dat er geïnvesteerd moet worden in de toekomstige beslissers. Binnen het Brabants beroepsonderwijs hebben de besturen in de eerste helft van 2004 een convenant ondertekend om de krachten te bundelen zodat MBO en HBO gezamenlijk werken aan duurzame ontwikkeling. De interdisciplinaire samenwerking en stage- en afstudeeropdrachten die in het convenant genoemd worden geven handvatten voor de relatie met projecten uit de pijler 'de lerende samenleving'. Tevens zullen wij de expertise van de convenantpartners aanwenden voor de leerarrangementen bij projecten en bij instrumentontwikkeling.
De volgende ambitie is geformuleerd:

> De Provincie Noord-Brabant (al participant van Telos) wil de ontwikkelingen op het gebied van duurzaam beroepsonderwijs en wetenschappelijke onderwijs in Brabant voortkomend uit het afgesloten convenant verder (financieel) fasciliteren en stimuleren.

4.4 Kleinere projecten blijven belangrijk

De nadruk in het programma LvDO ligt op mainstreamprocessen. Wij blijven daarnaast in dit PAS aandacht schenken aan kleinere innovatieve projecten. Projecten van koplopers met minder betrokken beleidsvelden in het begin en minder verstrekkende gevolgen voor de Brabantse samenleving. Projecten die op zichzelf niet direct complexe besluitvorming met zich meedragen, maar wel gekoppeld zijn aan de maatschappelijk thema's uit de Duurzaamheidagenda en die in de uitwerking aanbevelingen doen voor opschaling (naar inhoud en/of proces).

> De Provincie Noord-Brabant stelt dat kleinschalige projecten in de uitvoeringsperiode van dit PAS essentieel blijven omdat zij van invloed kunnen zijn op mainstream besluitvormingsprocessen en omdat zij innovaties bewerkstelligen. De kleine innovatieve projecten die de Provincie honoreert moeten in potentie opgeschaald kunnen worden naar mainstreamprocessen of aantoonbaar mainstreamprocessen kunnen beïnvloeden. De ambitie is jaarlijks een drietal van dergelijke projecten te ondersteunen.

5. De rol van kennis en kennismanagement

Een belangrijk onderdeel van het programma is het in gang zetten van sociale leerprocessen. Niet alleen individueel of intern in de organisatie leren, maar ook kennis uitwisselen en 'samen' leren. Dit houdt in dat processen samen in gang moeten worden gezet (en gezamenlijk ingediend), maar dat er daarnaast ook aandacht moet zijn voor kennismanagement. In de projecten/subsidieaanvragen moet duidelijk worden opgenomen dat, en op welke manier, aandacht besteed wordt aan kennismanagement, communicatie en aan de verspreiding van de resultaten. Het gaat om maximale spin-off.
Maximale spin-off heeft te maken met de manier waarop de leerervaringen en kennis worden ontsloten, maar ook met kennis van de doelgroepen. De leerresultaten moeten worden vastgelegd en verspreid naar plaatsen waar behoefte is aan deze kennis. Hiervoor moet aansluiting worden gezocht bij de bestaande kennisinfrastructuur.
Niet alleen in en door de projecten moet kennisuitwisseling plaatsvinden. Ook op programmaniveau zullen we hier op investeren. Onderstaande instrumenten zullen hier ondermeer voor worden gebruikt:

- Databank met projectgegevens
- Thema-/inspiratiebijeenkomsten met bijdragen van projectleiders
- Programmakranten

6. Meetbaarheid van resultaten

Omdat de geformuleerde ambities procesmatig zijn kan het al dan niet bereiken van deze doelstellingen niet afgemeten worden aan de mate van doelbereiking van een mainstreamproces. Wel kan op korte termijn gemeten worden of het aantal (expliciete) duurzame afwegingen in processen/projecten/plannen toeneemt. Daarnaast kan er gemonitord worden of er een stijging is van het aantal mainstream besluitvormingsprocessen waarin duurzame ontwikkeling wordt meegenomen. Dit laatste is een lange termijn indicator.

Samen met organisaties als Telos en in overleg met andere provincies en het Rijk zal gekeken worden naar mogelijkheden om de effecten van het programma meetbaar te maken. Dit staat hoog op de agenda van de Provincie en zal daarom met het uitkomen van het PAS een van de eerste acties zijn die ondernomen gaat worden. Op projectniveau zal nog bekeken worden hoe de monitoring georganiseerd gaat worden en welke meetinstrumenten hiervoor bruikbaar zijn. Hierbij zal ook aangesloten worden bij de discussie over monitoring die rond 'Naar een Duurzaam Brabant' gevoerd wordt.

7. De organisatie van het programma 'Naar een duurzaam Brabant'

Om de doelstellingen van het PAS te bereiken biedt de Provincie ruimte voor het indienen van project-/procesvoorstellen vanuit Noord-Brabant. De Provincie Noord-Brabant kiest hierbij voor twee sporen:

Spoor A – Initiatief vanuit de samenleving (ruimte bieden)
Een subsidieverordening met een aanvullende beleidsregel biedt de mogelijkheid om projecten van derden financieel te ondersteunen. (Zie bijlage 2)

Spoor B – Initiatief door de Provincie (sturen)
Door middel van opdrachten en/of eigen activiteiten

De Provincie streeft ernaar dat op een breed spectrum van beleidsvelden projecten ingediend gaan worden. Deze onderwerpen moeten aansluiten bij de thema's van de Duurzaamheidagenda. De Provincie behoudt zich het recht voor om op bepaalde momenten te bekijken of er thema's onderbelicht blijven. Projecten die op een schaars toebedeeld thema gericht zijn kunnen hiermee bij de beoordeling een streepje voor krijgen. Als er thema's helemaal onderbelicht zijn zal de Provincie er voor kiezen projecten gericht te gaan stimuleren. Zo wordt gestuurd op evenredige vertegenwoordiging van de projectaanvragen.

Vanuit onze regierol zullen we om te beginnen het programma agenderen op diverse reguliere overleggen zoals het Milieu Overleg Lokale Overheden (MOLO). Gestreefd wordt naar de instelling van een aparte MOLO-werkgroep. Ook reguliere overleggen met de waterschappen zullen we gebruiken om het programma te agenderen.

7.1 Projecteisen

Voor de verstrekking van de financiering zijn in het landelijke uitvoeringskader de onderstaande verplichtingen opgenomen. Deze zijn vertaald in een beleidsregel bij een subsidieverordening. (Zie bijlage 2)

Criterium 1: Zes dimensies

In activiteiten en projecten moet aan zoveel mogelijk van de zes dimensies van de duurzame afweging aandacht besteed worden. Bij aanvang van een project moeten daarom alle zes dimensies worden beoordeeld op relevantie. Afwijzing van dimensies dient te worden beargumenteerd. Bij de duurzame afweging tussen de zes dimensies gaat het om een bewuste afweging tussen:

- De ecologische invalshoek (ruimte, milieu, fysieke leefomgeving, etc.)
- De sociaal-culturele invalshoek (veiligheid, gezondheid, werkgelegenheid, eerlijke verdeling, etc.)
- De economische invalshoek (economische ontwikkeling, concurrentiepositie, betalingsbalans, etc.)

Rekening houdend met het risico van afwenteling in:

- Ruimte (mondiale dimensie: duurzaamheidproblemen worden afgewenteld op andere landen; Oost-Europa, ontwikkelingslanden) en
- Tijd (duurzaamheidproblemen worden afgewenteld op toekomstige generaties).

Deze afweging moet zoveel mogelijk plaatsvinden door middel van:

- Participatie. Interactie en democratische processen met een representatief beeld of recht doen aan de diversiteit van meningen.

Het streven is om zoveel mogelijk dimensies in de activiteiten aan de orde te laten komen. Het is echter denkbaar dat activiteiten met één of twee dimensies toch een bijdrage leveren aan de doelstelling van het programma. Wij hanteren daarom de volgende verdeling:
Maximaal 10 % van de activiteiten mag zich beperken tot 1 dimensie
Maximaal 20 % van de activiteiten mag zich beperken tot 2 dimensies
Minimaal 70 % van de activiteiten moet 3 of meer dimensies bevatten
Deze verdeling is het eerste uitgangspunt voor de Provincie in de beleidsregel (en kan op basis van de praktijk herzien worden). Hierbij wordt er ook naar gestreefd dat alle dimensies evenwichtig in het programma aan bod zullen komen.

Criterium 2: Sociale leerprocessen
De vormgeving van het leerproces dient expliciet te worden aangegeven. Daarbij wordt aan sociale leerprocessen de voorkeur gegeven. Sociaal leren is het in interactie met anderen ontwikkelen van een andere kijk (nieuw waardensysteem) op de werkelijkheid. In dit geval een kijk vanuit de waarden van duurzame ontwikkeling. Aan dit sociaal leren zitten een aantal aspecten die bij voorkeur vervuld moeten worden. Deze aspecten moeten daarom zoveel mogelijk in de projecten en activiteiten ingebouwd worden. Het gaat om:

Proces

- Vertegenwoordiging van verschillende rollen/groepen in het leerproces (bijvoorbeeld afkomstig uit verschillende duurzaamheiddimensies, maar het gaat ook om competenties van personen als: onderzoekend, praktisch beschouwend, creatief)
- Omgangsvormen die leiden tot openheid, wederkerigheid en veiligheid
- Diversiteit van leervormen; observeren, ervaren, experimenteren, reflecteren (leercyclus van Kolb)

Inhoud

- Een gemeenschappelijke oriëntatie op doelen en richtingen, gekoppeld aan een reëel probleem, een werkelijke uitdaging of kans
- Een zinvolle benadering, dat wil zeggen een aanpak die leidt tot de oplossing van de eigen problemen, een verandering van situatie, zonder strijdigheid met eigen opvattingen

Verankering van de nieuwe kijk op de werkelijkheid:

- Monitoren, evalueren en vastleggen van de dilemma's en leerervaringen. Ook de dubbele leerlus toepassen: niet alleen reflectie op wel of niet behaalde doelstellingen, maar ook op de doelstellingen zelf
- Opschalen door het waarborgen van dynamiek:
  - van lokaal naar regionaal etcetera
  - van sectoraal naar integraal

Criterium 3: Meer partijen
Aanvragen dienen door (een consortium van) meerdere partijen, liefst uit de verschillende dimensies, te worden ingediend. Dit kan ook inhouden één penvoerder met mede ondertekening door de projectpartners.
Dit geldt voor zowel mainstream als kleinere innovatieve projecten.

Criterium 4: Mainstream
Aansluiten bij de mainstream. Om de leerprocessen zo effectief mogelijk te laten zijn, moeten de activiteiten en projecten zoveel mogelijk aansluiten bij de mainstream van bestaande initiatieven, programma's en dominante maatschappelijke processen.

- Leerprocessen zoveel mogelijk aansluiten in lopende trajecten en 'mainstream'besluitvormingstrajecten.

In Brabant zal het project moeten aansluiten bij de door het Comité van Aanbeveling en Advies benoemde thema's in de Duurzaamheidagenda 2004 – 2007.

Criterium 5: Kennismanagement en monitoring
Iedere activiteit binnen het programma dient aandacht te besteden aan communicatie, evaluatie en kennismanagement. Het gaat om maximale spin-off: de leerresultaten worden vastgelegd en verspreid naar plaatsen waar er behoefte aan is. Bovengenoemde elementen zijn dan ook een essentieel onderdeel van iedere activiteit. Minimaal 5% van het budget van de activiteit dient te worden besteed aan kennismanagement/communicatie/verspreiding resultaten/monitoring.

7.2 Indienen projectvoorstellen, getrapte methodiek
Voor het indienen van alle voorstellen kiest de Provincie voor de volgende getrapte methodiek:

Beoordelen van het projectidee
Alle aanvragen worden gedaan op een voorgeschreven beknopt aanvraagformulier waarop de voor de beoordeling relevante onderwerpen zijn aangegeven (leerarrangementen, mainstream besluitvorming, duurzame afweging, kennismanagement). Het ingevulde formulier bevat hiermee voldoende gegevens om te bepalen of het project past binnen de criteria van het uitvoeringskader van het programma 'lerend naar een duurzaam Brabant'.
Aan de hand van een checklist worden de sterke en zwakke punten van de aanvraag op een rij gezet. Met deze checklist wordt de subsidieaanvrager ondersteund bij het verder uitwerken van het voorstel.
Organisatorisch wordt er voor gezorgd dat er een functionele scheiding is tussen deze beoordeling en ondersteuning van het projectidee en de besluitvorming over de subsidieaanvraag.

Intern advies
Het definitieve projectvoorstel wordt naar de provinciale coördinator gestuurd. Binnen de Provincie zorgt deze voor een advies aan Gedeputeerde Staten, waarbij hij/zij een beroep kan doen op interne deskundigen uit de verschillende beleidsvelden voor een advies over de kwaliteit van het project en de afstemming met soortgelijke initiatieven. Gedeputeerde Staten kunnen subsidies verlenen die voldoen aan de gestelde criteria en doelstellingen zoals beschreven in artikel 6 van de Beleidsregel 'Subsidie Naar een Duurzaam Brabant 2004'.

De voordelen
De getrapte systematiek heeft de volgende voordelen:

- Er wordt tegemoet gekomen aan de wens van de aanvragers om grote, risicovolle projecten pas uit te werken als er een gerede kans op succes is, waarmee wordt voorkomen dat de aanvragende partijen worden opgezadeld met omvangrijke werkzaamheden die achteraf in veel gevallen geen rendement opleveren
- Er is ruimte voor tussentijdse kwaliteitsverbetering van de projecten (op deze wijze stimuleert het onderhavige besluit op directe wijze innovatie)

- Er ontstaat een interactie met het veld die bijdraagt aan samenwerking, netwerkvorming en vergroting van de externe oriëntatie
- Mogelijkheid voor de Provincie om bij te sturen op kwaliteit, themakeuze, aansluiting bij mainstreamtrajecten, of samenwerking met andere partners of fusie tussen projecten
- De verschillende stappen zijn helder en daarmee eenvoudig navolgbaar voor de indieners

Nadat de financiële middelen verstrekt zijn, worden de voortgang en de resultaten teruggekoppeld aan de Provincie door middel van monitoringsverslagen en evaluatiegegevens.

8. Financiën

In onderstaande tabel zijn de beschikbare financiële middelen voor de periode 2004 -2007 weergegeven. In de loop van deze periode zal afhankelijk van de resultaten door het instellen van subsidieplafonds verder gestuurd worden.

	Beschikbare middelen			Budget verdeling	
Rijk	€	289.000	Subsidie/opdrachten mainstream projecten	€	197.250**
Garantstelling Provincie*	€	98.250	Subsidie kleine projecten (max 3 per jaar)	€	90.000**
			Subsidie eerste verkenningen projecten (max 5 x € 4.000)	€	20.000**
			Kennismanagement/ communicatie	€	40.000 (ca 10%)
			Programmamanagement	€	40.000 (ca 10%)
Totaal	€	387.250		€	387.250

Bij subsidies/opdrachten wordt een cofinanciering van minimaal 25% gevraagd.

* Afhankelijk van de cofinanciering van andere decentrale overheden kan de provinciale bijdrage in dit bedrag minder worden.

** Indicatieve bedragen, jaarlijks vast te stellen door middel van het vaststellen van subsidieplafonds

Bijlage 1

Beleidsmedewerkers van de onderstaande bureaus/clusters zijn betrokken geweest bij het opstellen van het PAS

Bureau/cluster
Oppervlakte water/waterbeheer 21ste eeuw
Bodem en Afvalstoffen/Projecten Innovatie Team
Beleid en Uitvoering Natuur/NME
Economische en Bestuurlijke Zaken
Milieubeleid en planning/IPO-Alders
Welzijn/Sociaal beleid
Directie Sociale en Culturele Ontwikkeling

Vertegenwoordigers van onderstaande organisaties zijn betrokkenen geweest bij het opstellen van het PAS

Gemeente 's-Hertogenbosch
Gemeente Breda
Gemeente Boxtel
Gemeente Bernheze
Regionaal Milieubedrijf Cuijk
Regionale Milieudienst West-Brabant
SRE
Viba
Area Consult
Stichting De Kleine Aarde
Prisma Brabant
Stichting Oosterhoeve
Bureau Ecotopia
Milieu Steunpunt Oss
Synthens
IVN-Consulentschap Brabant
BMF
COS
HAS 's-Hertogenbosch
VMBO-Boxtel
Leden Programmaraad

Bijlage 2

Beleidsregel Subsidie Naar een Duurzaam Brabant 2004

Inleiding

In het bestuursakkoord 2003 – 2007 is beschreven dat Brabant zich ontwikkelt als een toekomstgerichte en contrastrijke provincie, met een optimale verhouding tussen economische, ecologische en sociaal-culturele doelen. De opdracht waar de provincie in dit kader de komende jaren voor staat: Brabant neer te zetten als een Europese proeftuin voor duurzaamheid. Gedeputeerde Staten hanteren het bestuursakkoord als uitgangspunt voor het te voeren beleid in deze planperiode, waarbij duurzame ontwikkeling de rode draad is.

De Brabantse ambities met bijbehorende speerpunten ten aanzien van duurzame ontwikkeling zijn nader uitgewerkt in het voorstel voor het opstellen van de Duurzaamheidagenda, (GS besluit 4 november 2003).
Daarnaast zijn er beleidsdoelen geformuleerd in het Provinciaal AmbitieStatement Lerend naar een Duurzaam Brabant (GS besluit 19 oktober 2004).
Het provinciaal milieubeleid is vastgelegd in het vigerende Provinciaal Milieubeleidsplan 4, dat een werkingsduur heeft tot 2006.

De beleidsregel Subsidie Naar een Duurzaam Brabant 2004 wordt als financieel instrument ingezet om bij te dragen aan het realiseren van de beleidsdoelen voor duurzame ontwikkeling en het provinciale milieubeleid. De beleidsregel omvat de volgende onderdelen:
Naar een Duurzaam Brabant, Lerend naar een Duurzaam Brabant en Natuur- en Milieueducatie.

Artikel 1. Begripsbepalingen

In deze beleidsregel wordt verstaan onder:

1. Gedeputeerde Staten: Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Brabant.
2. Duurzame ontwikkeling: de Telosmethode uitgaande van de duurzaamheidbalans en de duurzaamheidverkennner.
3. De Telosdriehoek: het in onderlinge balans gelijktijdig ontwikkelen van de drie kapitalen Economie, Ecologie en Sociaal-Cultureel.
4. Zes dimensies bij duurzame afweging: bij de duurzame afweging worden zes dimensies onderscheiden, namelijk de drie kapitalen: (1) de economische invalshoek, (2) de ecologische invalshoek en (3) de sociaal-culturele invalshoek. Rekening houdend met het risico van afwenteling in (4) ruimte en (5) tijd. Deze afweging moet zoveel mogelijk plaatsvinden door middel van (6) participatie, interactie en democratische processen met een representatief beeld of recht doen aan diversiteit van meningen.
5. Innovatie: het succesvol tot stand brengen van vernieuwing in de samenleving vanuit het perspectief van duurzame ontwikkeling.
6. Sociaal leren: het in interactie met anderen ontwikkelen van een gedeelde kijk op de werkelijkheid. In dit geval een kijk vanuit de waarden van duurzame ontwikkeling.
7. Duurzaamheidagenda: door het Comité van Aanbeveling 'Naar een Duurzaam Brabant' op te stellen agenda met de Brabantse duurzaamheidthema's voor de periode 2004 -2007. Met als start de Telos publicatie 'De opgave van Brabant' 2004.
8. Complexe besluitvormingstrajecten: brede, voor dat moment belangrijke besluitvormingstrajecten die volgen op maatschappelijke ontwikkelingen, waar veel partijen mee te maken hebben.

9. SMART-doelstellingen: de doelstellingen moeten Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden zijn.
10. De-minimissteun: steun die voldoet aan de voorwaarden voor vrijstelling van aanmelding als opgenomen in Verordening (EG) Nr. 69/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-verdrag op de minimissteun, Pb EG L 10 van 13 januari 2001, p.30, met inbegrip van eventueel in de toekomst vast te stellen wijzigingen.

Artikel 2. Subsidiabele activiteiten

1. Gedeputeerde Staten kunnen subsidies verlenen voor projecten die voldoen aan de gestelde criteria en doelstellingen zoals beschreven in deze beleidsregel.
2. Ondernemingen (in de zin van de Europese wetgeving) dienen in de aanvraag te verklaren dat voldaan wordt aan de Europese wetgeving ten aanzien van 'staatssteun' (de minimisregeling). Indien deze verklaring De-minimis ontbreekt, kan geen subsidie worden verstrekt.

Artikel 3. Wijze van indiening

De subsidieaanvragen voor Lerend naar een Duurzaam Brabant of Natuur- en MilieuEducatie worden alleen in behandeling genomen wanneer er gebruik is gemaakt van het daarvoor bestemde aanvraagformulier.

Beschrijving beleidsonderdelen

- In artikel 5 worden de criteria beschreven voor subsidies 'Naar een Duurzaam Brabant'. Subsidies voor projecten die innovatief van aard zijn gericht op het vinden van nieuwe begaanbare wegen voor bestaande maatschappelijke problemen.
- In artikel 6 worden de criteria beschreven voor subsidies 'Lerend naar een Duurzaam Brabant'. Subsidies voor projecten die leerarrangementen koppelen aan complexe besluitvormingstrajecten gericht op het maken van een meer duurzame afweging.
- In artikel 7 worden de criteria beschreven voor subsidies 'Natuur en MilieuEducatie'. Subsidies gericht op projecten die een zodanige gedragsverandering bewerkstelligen dat daarmee het milieu minder belast wordt.

Artikel 5. Naar een Duurzaam Brabant

Is niet van toepassing voor de subsidie Lerend naar een duurzaam Brabant.

Artikel 6. Lerend naar een Duurzaam Brabant

Projecten die voor subsidie vanuit het interbestuurlijke programma Lerend naar een Duurzaam Brabant in aanmerking komen sluiten eveneens aan bij duurzame ontwikkeling zoals geformuleerd door Telos en sluiten aan bij de thema's uit de duurzaamheidagenda 2004 – 2007.
De aanvragen voor subsidie zullen beoordeeld worden op grond van onderstaande afwegingscriteria. De benoemde punten zijn noodzakelijke elementen in de projectaanvraag. Naarmate de punten verder zijn uitgewerkt en kwalitatief goed zijn gemotiveerd zal bij de beoordeling hier meer gewicht aan worden toegekend.

1. Probleemstelling
   Analyse van de huidige situatie, welke niet leidt tot een duurzame afweging
2. De doelstelling moet de volgende drie onderdelen bevatten;

A. Zes dimensies

Bij duurzame ontwikkeling gaat het om een bewuste afweging van de zes dimensies. In activiteiten en projecten moet aan zoveel mogelijk van de zes dimensies van de duurzame afweging aandacht besteed worden. Bij de aanvraag van een project moeten daarom alle zes dimensies worden beoordeeld op relevantie. Het niet meenemen van dimensies dient te worden beargumenteerd.

Het is mogelijk dat projectvoorstellen met één of twee dimensies een bijdrage leveren aan de doelstelling van het programma. Daarom is voor de volgende verdeling gekozen.

Maximaal 10 % van de projecten mag 1 dimensie bevatten.

Maximaal 20 % van de projecten mag 2 dimensies bevatten.

Minimaal 70 % van de projecten moet 3 of meer dimensies bevatten.

B. Sociale leerprocessen

De wijze waarop in het project wordt bewerkstelligd dat er sprake is van leren moet expliciet zijn uitgewerkt. Daarbij wordt aan sociale leerprocessen de voorkeur gegeven. Onderstaande aspecten moeten daarom zoveel mogelijk in de projecten en activiteiten ingebouwd worden:

1.) Proces
   a. Vertegenwoordiging van verschillende sleutelactoren/-groepen in het leerproces
   b. Omgangsvormen die leiden tot openheid, wederkerigheid en veiligheid moeten in het proces zijn geborgd om in een situatie te kunnen komen tot een sociaal leerproces
   c. Diversiteit van leervormen; observeren, ervaren, experimenteren en reflecteren

2.) Inhoud
   a. Een gemeenschappelijke oriëntatie op doelen en richtingen, gekoppeld aan een reëel probleem, een werkelijke uitdaging of kans
   b. Een zinvolle benadering, dat wil zeggen een aanpak die leidt tot een oplossing van het eigen probleem, een verandering van situatie. Waarbij een afweging van de zes dimensies wordt gemaakt

C. Mainstream en thema's

1.) De leerprocessen moeten zoveel mogelijk aansluiten bij lopende trajecten en complexe-besluitvormingstrajecten.

2.) De aanvrager moet kunnen aantonen dat het om een complex besluitvormingstraject gaat of duidelijk kunnen aantonen dat er een relatie is met een 'groot' in de aandacht staand proces. Voor het proces (of project, traject, plan, discussie) waar het om gaat moet aantoonbaar een ingang voor handen zijn; draagvlak bij betreffende bestuurders of directie.

3.) Het project moet aansluiten bij de benoemde thema's uit de duurzaamheidagenda 2004 – 2007 en het door Telos geschreven essay 'De opgave van Brabant', 2004.

3. Strategie/activiteiten

   Het projectvoorstel moet monitorbare en afrekenbare indicatoren hebben (SMART- geformuleerd)

   De doorlooptijd moet duidelijk weergegeven zijn met als uiterste einddatum 31 december 2007

4. Meerdere partijen

   Aanvragen dienen door (een consortium van) meerdere partijen, bij voorkeur uit de verschillende kapitalen, te worden ingediend. Dit kan ook inhouden één penvoerder met mede ondertekening door de verschillende projectpartners

   Dit geldt voor zowel mainstream als kleinere innovatieve projecten.

   De subsidiebeschikking wordt aan één rechtspersoon toegekend.

5. Kennismanagement en monitoring
   Iedere activiteit binnen het programma dient aandacht te besteden aan: communicatie, evaluatie en kennismanagement. Hier hoort ook een visie op de verbreding na afloop van het project bij.
   De leerervaringen moeten worden vastgelegd, beschikbaar en toegankelijk zijn voor anderen. De projectuitvoerders dienen de leerervaringen in een evaluatie duidelijk te verwoorden, actief uit te dragen en deel te nemen aan provinciale communicatieactiviteiten.
   Minimaal 5% van het budget van de activiteit dient te worden besteed aan kennismanagement/communicatie/verspreiding resultaten/monitoring. Dit moet duidelijk terug te vinden zijn in de begroting. Bij alle communicatie-uitingen dient de provincie als subsidieverlener vermeld te worden, voorzien van het provinciale logo.
6. Begroting
   De begroting dient een duidelijk overzicht van inkomsten en uitgaven te geven. Gespecificeerd naar menskracht, materialen en middelen. Waar mogelijk onderbouwd met offertes.
   Een minimale medefinanciering van 25% is verplicht.
   Het minimaal te subsidiëren bedrag is 2.500,-
7. Startsubsidie
   Voor het opstellen van een projectvoorstel, dat gedragen wordt door meerdere partijen, kan een startsubsidie van ten hoogste 4.000,- verkregen worden op basis van een op één A4 beschreven projectidee waarin de in dit artikel genoemde criteria beknopt zijn uitgewerkt.

Artikel 7. Natuur- en MilieuEducatie

Is niet van toepassing voor de subsidie Lerend naar een duurzaam Brabant.

Artikel 8. Citeertitel

Deze beleidsregel kan aangehaald worden als 'Beleidsregel Subsidie Naar een Duurzaam Brabant 2004'.

Artikel 9. Bekendmaking en inwerkingtreding

Deze beleidsregel treedt in werking de dag na bekendmaking in het Provinciaal Blad.

Het programma Lerend voor een Duurzaam Brabant is de Brabantse uitwerking van het landelijke programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling.

Lerend naar een Duurzaam Brabant is onderdeel van het actieprogramma Naar een Duurzaam Brabant.

Contact
Telefoon (073) 681 20 50
e-mail DuurzaamBrabant@Brabant.nl

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
Brabantlaan 1
5200 MC 's-Hertogenbosch
www.brabant.nl

P04-0418